

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเพณีจุดลูกหนู

การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตตำบลคลองห้า เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กเยาวชน ประชาชน มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลคลองห้า ซึ่งนับวันจะถูกกลืนหายไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้คงอยู่สืบต่อไป และยังเป็น การส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วน ตำบลคลองห้า ซึ่งภูมิปัญญานั้นก็คือ “ประเพณีจุดลูกหนู”

ประวัติความเป็นมา

หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว คณะสงฆ์และกษัตริย์มัลละผู้ครองเมืองกุสินารา ได้ทำพิธีบูชา ลักการะพระศพพระพุทธเจ้าอยู่นานถึง ๖ วัน วันที่ ๗ จึงได้อัญเชิญพระสรีระออกแห่เป็นขบวน และผ่านใจ กลางเมืองทางทิศเหนือและนำพระสรีระไปยังมกุฏพันธเจดีย์ ที่อยู่ทางด้านตะวันออกของเมือง เพื่อถวายพระ เพลิง ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำเดือน ๖ มีมัลปาโมกข์ จำนวน ๘ นายเป็นผู้หามพระสรีระพระพุทธเจ้าอัญเชิญลง ประดิษฐานในรางเหล็กที่มีน้ำมันอยู่เต็มแล้วปิดฝาครอบไว้ แล้วเชิญขึ้นไว้บนจิตกาธานที่ทำด้วยไม้หอมหลาก ชนิด เมื่อได้เวลาผู้รับหน้าที่จุดไฟทั้ง ๔ ด้าน จุดไฟเท่าใดก็ไม่สามารถจุดติดได้ ประมุขสงฆ์ ณ ที่นั้นคือพระอนุ รุทธ(สาวกและเป็นผู้สำเร็จพระอรหันต์ มีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า) พระอนุรุทธจึงกล่าวว่า เป็น เพราะเหล่าเทวดาต้องการให้รอพระมหากัสสป ซึ่งกำลังเดินทางมา ได้ถวายบังคมพระบรมศพเสียก่อนครั้น เมื่อพระมหากัสสปเดินทางมาถึงและได้ถวายบังคมพระบรมศพแล้วจึงได้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์

เพลิงสวรรค์ก็บันดาลให้ลูกโซติช่วงด้วยเทวาทธานุภาพ โหมไหม้พระสรีระพระพุทธเจ้าจนหมดสิ้น ชาว มอญผู้เคร่งครัดในพระพุทธศาสนาอันเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป จึงได้น้อมนำเอาพุทธประวัติดังกล่าวมายึดถือ ปฏิบัติในการถวายเพลิงศพกับพระภิกษุสงฆ์มอญมาโดยตลอดจนปัจจุบัน กล่าวคือ จะไม่ใช้การจุดไฟด้วยมือ โดยตรง

ประเพณีมอญที่เกี่ยวกับการจุดลูกหนูเป็นการถวายเพลิงศพแต่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์ มรณภาพลง โดยเฉพาะหากเป็นพระเถระผู้ใหญ่ คณะสงฆ์และชาวบ้านจะมีการประชุมหารือกัน เพื่อกำหนด งานและเตรียมจัดงานให้ยิ่งใหญ่สมเกียรติ โดยมากจะทำพิธีสวดติดต่อกัน ๗ วันแล้วเก็บไว้ ๑๐๐ วัน ระหว่าง นั้นอาจมีการจัดการสวดศพทุกสัปดาห์ก็แล้วแต่ทางวัดสะดวกจนครบร้อยวัน นับจากวันมรณภาพเป็นต้นมา ชาวบ้านต่างแบ่งหน้าที่กันไปตามความถนัดความสามารถของตน บ้างเตรียมสถานที่ บ้างเตรียมเรียไรชาวบ้าน ขอข้าวสารอาหารแห้งสำหรับในวันงาน บ้างเตรียมการแสดง บ้างออกแจ้งข่าวไปยังพระผู้ใหญ่และชุมชนมอญ ไกลๆ ที่สำคัญคือช่างฝีมือของหมู่บ้านจะต้องมาช่วยกันสร้างปราสาทสำหรับตั้งศพ อาจสร้างเป็นปราสาท ๕, ๗, หรือ ๙ ยอดตามแต่ฐานันดรของพระเถระนั้นๆอีกทั้งโลงศพ

สำหรับบรรจुर่างของพระเถระผู้มรณภาพนั้น โลงศพแบบมอญมีเอกลักษณ์ต่างไปจากโลงศพของชนชาติอื่นๆ มีความงดงามเป็นพิเศษ ในบรรดาโลงศพแบบมอญ ชั้นเชิงช่างต่างๆจะเป็นที่ทราบกันดีว่าโลงศพมอญน้ำเค็ม อันหมายถึงมอญที่จังหวัดสมุทรสาครมีลวดลายรูปทรงสวยงามมากเป็นพิเศษ โลงศพมอญโดยทั่วไปมีรูปทรง สูง ปาก ผายกันสอบ และมักทำเป็นช่องหน้าต่างเล็กๆด้านข้างติดกระຈါ สามารถมองเห็นภาพภายในได้ ผา

โลงทำเป็นยอดปราสาท ทั้งตัวโลงและฝาโลงประดับตกแต่งด้วยกระดาศลี กระดาศเงิน กระดาศทองสลักลาย
มอญอย่างประณีตบรรจงและพิถีพิถันทั่วทั้งโลง ประกอบด้วยผ้าแพรพรรณและดอกไม้ไหวอ่อนช้อยชวนมอง
อีกส่วนหนึ่งของคณะจัดเตรียมงานและมีความสำคัญมาก คือการเตรียมลูกหนูสำหรับจุดไฟถวายเพลิงศพ
เป็นการเตรียมดินเพลิงในกระบอกไม้ไผ่ขนาดเล็กพร้อมสายชนวนสำหรับจุดเมื่อถึงกำหนดการถวายเพลิงศพก็
จะนำกระบอกดินเพลิงดังกล่าวผูกห้อยกับสายลวดและโยงไปยังปราสาทบรรจุศพพระเถระนั้น แล้วจุดไฟที่
ชนวนเป็นการถวายเพลิงศพพระแบบมอญ และจากการที่กระบอกเพลิงที่ถูกจุดนั้นวิ่งเข้าหาปราสาทตั้งศพ
อย่างรวดเร็วและส่งเสียงหวีดร้องแหลมเล็กคล้ายกับหนูในท้องไร่ท้องนา หรืออีกเหตุผลหนึ่ง คือในการจัดทำ
กระบอกเพลิงดังกล่าวในกระบวนการจัดทำนั้น ต้องใช้เหล็กหางหนูเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งในการทำ จึงอาจเกิด
เป็นคำเรียกติดปากในเวลาต่อมา ชาวมอญจึงเรียกการจุดกระบอกเพลิงดังกล่าวว่าการจุดหางหนู

ประวัติงานประเพณีจุดลูกหนูของตำบลคลองห้า

เดิมจังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชาชนที่สืบเชื้อสายชาวมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และ
ในตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ก็เป็นตำบลหนึ่งที่มีประชาชนที่มีเชื้อสายชาวมอญอยู่
เป็นจำนวนมาก จึงมาเป็นประเพณีการจุดลูกหนู เริ่มตั้งมาจากสมัยเจ้าอาวาส วัดหัตถสารเกษตร องค์ที่ ๑
คือ พระครูธัญเขต เขมากร ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี เมื่อท่านมรณภาพลงทางวัด
ได้จัดพิธีประชุมเพลิง โดยการจุดลูกหนูเป็นครั้งแรก มาถึงเจ้าอาวาสองค์ที่ ๒ พระปลัดอุต นารโท ได้
มรณภาพลงเมื่อ พุทธศักราช ๒๕๑๒ ก็ได้จัดการประชุมเพลิงด้วยวิธีการจุดลูกหนูเช่นเดียวกัน และในปี
พุทธศักราช ๒๕๑๓ การจุดลูกหนูในงานประชุมเพลิงของพระโดยเฉพาะพระเถระผู้ใหญ่ก็ได้นำมาสู่การจัดงาน
ประเพณีจุดลูกหนูของวัดหัตถสารเกษตรสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ขั้นตอนในการทำ

กระบอกลูกหนูในอดีตใช้กระบอกไม้ไผ่ที่แก่จัด ความยาว ๑ ปล้อง ตัดมาเก็บเอาข้อปล้องทั้งหัวและ
ท้ายไว้(ปัจจุบันนิยมใช้ท่อพลาสติก-พีวีซี เนื่องจากหาซื้อง่ายไม่ยุ่งยากและคุณภาพดี) เพื่อความแข็งแรง เอา
เหล็ก หางหนู(สะตะน้อย) แทะผ่านตลอดทั้งกระบอก นำดินเหนียวอุดด้านใดด้าน
หนึ่งให้แข็งแรง ปัจจุบันใช้ไม้มะม่วงโดยนำต้นมะม่วงทั้งต้นที่มีขนาดใหญ่ ตัดตามขนาด 1 เมตร หรือ 1 เมตร
20 เซนติเมตร แล้วนำไปกลิ้งด้านนอกและเจาะรูตรงกลางมีขนาดพอเหมาะที่จะเสียดินลงไปได้ ภายในบรรจุดิน
เพลิงอันประกอบด้วย

- (๑) ดินประสี
- (๒) กำมะถัน
- (๓) ถ่าน

และการผสมองค์ประกอบทั้งหมดเข้าด้วยกันต้องใช้น้ำประสาน คือน้ำขาว มีส่วนผสมดังนี้ คือ

(๑) ขำ	(๕) กระเทียม
(๒) ยาสูบ	(๖) ปูนขาว
(๓) ตะไคร้	(๗) น้ำ
(๔) หอมแดง	

ปัจจุบันใช้เพียง ดินประสิทธ์ กำมะถัน ถ่าน ผสมกัน และพรมน้ำ

ลูกหนูปัจจุบัน มีขนาด 1 เมตร 20 เซนติเมตร ทำจากไม้มะม่วง

นำส่วนผสมทั้งหมดมาบดผสมน้ำให้เหลวเป็น“น้ำขาว” ใช้สำหรับคอยพรมตอนผสมดินปืนให้มีความชื้น มิให้เกิดการประทุกและเกิดประกายไฟ ระเบิดขึ้นขณะคลุกเคล้าส่วนผสมและบรรจุดินเพลิงลงกระบอกองค์ประกอบ หนึ่งในการทำดินเพลิงคือถ่าน ซึ่งถ่านที่ดีควรเผาจากไม้สะแก ไม้โกงกาง ไม้แสม และไม้ค้อ จะได้ถ่านที่มีคุณภาพดี ไฟแรง ส่วนดินปืนในอดีตชาวบ้านจะทำเองโดยเผาจากต้นพริกแกจืด ซึ่งเป็นดินปืนที่เป็นเชื้อปะทุอย่างดี ทว่าในปัจจุบันคงหาต้นพริก และหาคนเผาที่มีกรรมวิธีการเผาที่ถูกต้องได้ยาก ส่วนใหญ่หาซื้อสำเร็จรูปจากตลาด เมื่อได้ส่วนผสมเป็นดินเพลิงเรียบร้อยแล้ว บรรจุดินเพลิงลงกระบอกทีละน้อย ใช้รางไม้และขอนไม้เคาะอัดให้แน่น กลเม็ดในการอัดและปริมาณที่อัดลงไปแต่ละกระบอกเป็นความลับและเป็นสูตรเฉพาะของแต่ละหมู่บ้านที่จะไม่เปิดเผยแก่กัน เพื่อความแรงและแม่นยำในการโจมตีเป้าหมาย ซึ่งกระบอกเพลิงบางกระบอกใช้เวลาอัดแทบทั้งวัน จึงต้องใช้ความอดทนและแรงงานในการทำหลายคน ขั้นตอนการจุดลูกหนู เมื่อแต่ละสายประจำสายของตนแล้ว จะลดขาหยั่งเพื่อนำลูกหนูผูกติดสายด้วยตอกผูกปะกบกับสายลวด เสร็จแล้วชักกรอกขึ้นสาย จุดชนวนด้วยคูปไฟด้ามยาว เมื่อไฟจากชนวนลามถึงดินเพลิงจะขั้บตันให้กระบอกเพลิงวิ่งไปข้างหน้า เมื่อสุดปลายเชือก(แนวเสาด้านหน้าปราสาท) กระบอกเพลิงทะยานกระเด็นเข้าหาเป้าหมายอีก ๒๐ ศอกข้างหน้า คือยอดปราสาท ลำดับการจุดจะเรียงกันไปที่ละสายจนครบทุกสาย แล้วจึงเริ่มที่สายแรกใหม่ การแข่งขันสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อ ลูกหนูของสายใดขั้บเข้าชนยอดปราสาทจนหักโคนลงมาและป้ายรางวัลต่างๆได้รับการพิชิตจนหมดสิ้นแล้ว ดังนั้นสายต่างๆจึงต้องเตรียมกระบอกเพลิงมาให้มากที่สุดและดีที่สุดเท่าที่จะทำได้เพราะไม่มีใครจะสามารถบอกได้ว่าการแข่งขันจะจบสิ้นลงเมื่อใด สีสันอีกอย่างหนึ่งของงานในปัจจุบันคือ ผู้พากย์การจุดลูกหนูประจำ งาน กล่าวคือต้องมีความรู้และผ่านงานการแข่งขันจุดลูกหนูมาโชกโชก มิเช่นนั้นชดลกขบขัน สามารถหยิบยกทุกสถานการณ์มาแซว เรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมได้ตลอดเวลา

การจัดทำปราสาทลูกหนู การติดตั้งต้องมีการเล่นไหว้ก่อนจะนำปราสาทขึ้น

เชื่อนลูกหนู จะต้องเป็นไม้ที่มีความแข็งแรง เพื่อยึดกับสายสลิงที่จะลากจากต้นสายไปยึดกับเชื่อน

การตั้งเสาลากสายสลิง และติดตั้งสายสลิงกับเชือก ต้องทำก่อนล่วงหน้า 1 วัน เนื่องจากต้องมีการดูความ
แข็งแรงของอุปกรณ์ หากอุปกรณ์ชำรุด ยังสามารถแก้ไขก่อนได้ทันที

เมื่อถึงวันแข่งขัน จะมีการแห่ขบวนลูกหูกของสายต่างๆ เข้ามาสู่สนามการแข่งขัน

การขึ้นสาย เป็นการนำลูกหนูลูกขึ้นผูกกับสายสลิง โดยใช้ไม้ตอกผูก และประกบไม้ไผ่ โดยมีอุปกรณ์ปิดรูหัวท้าย เพื่อป้องกันประกายไฟจากลูกหนูลูกอื่น

การจุดลูกหนู จะไปไม้ยาวและติดไฟที่ปลายไม้ และจุดไปที่ปลายฉนวนหลังจากนั้นลูกหนูจะติดไฟและวิ่งออกไปยังปราสาท

การแข่งขันการจุดลูกหนูเป็นการแข่งขันที่สนุกสนานอย่างหนึ่งของมอญ ขณะเดียวกันก็มีความอันตรายอย่างมาก หากเกิดระเบิดขึ้นขณะจุด หรือระหว่างทาง แม้แต่รังออกนอกสายลวดเข้าหาผู้ชม บางครั้งเมื่ออยู่ในความประมาทและขาดความพิถีพิถันในการจัดทำกระบอกเพลิง อาจทำให้ผู้จุดและผู้ชมถึงแก่ชีวิตได้ แต่จะสังเกตเห็นว่าจำนวนผู้ชมไม่เคยบางตาและล่าถอยง่ายๆ กติกาของการแข่งขันเป็นที่รู้กันทั่วไปว่าลูกหนูของสายไหนเมื่อรังพื้นสายลวดออกไป พุ่งเข้าหายอดปราสาท สามารถทำให้ยอดปราสาทโค่นลงแตะพื้นได้จะเป็นผู้พิชิตรางวัลใหญ่ นอกจากนั้นแล้วทางผู้จัดยังมีการปักป้ายเล็กป้ายน้อยระบุเงินหรือรางวัลเอาไว้เป็นแถวแนวนอนเดียวกันกับปราสาท เจ้าของลูกหนูสายที่วิ่งชนป้ายก็จะได้กรรมสิทธิ์รางวัลนั้นๆ ไป เจ้าของสายจะต้องรีบคว้าขวานวิ่งเข้าไปเอายอดปราสาทหรือป้ายรางวัลนั้นมาเก็บไว้ เพื่อขอแลกเป็นเงินหรือรางวัลจากผู้จัดการแข่งขัน สำหรับเจ้าของสายที่มีชื่อเสียงคุณภาพกระบอกเพลิงดีๆ มักถูกจับตาจากผู้ชมเสมอ การวิ่งของลูกหนูเข้าหาปราสาทสร้างความตื่นเต้นเร้าใจให้กับผู้ชมอย่างมาก สายใดที่วิ่งดี วิ่งตรงเฉียดฉิวหรือตรงเป่าหมายแม้ยอดปราสาทไม่ถึงกับหักโค่น มักได้รับคำชมเชยเสียงปรบมือเกรียวกราวจากผู้ชมอย่างกึกก้อง ตรงกันข้ามกับสายที่ลูกหนูไม่ค่อยทำงาน ต้องจุดซ้ำแล้วซ้ำอีกหรือต้องใช้ไม้เขี่ยให้ลูกหนูออกวิ่ง รวมทั้งลูกหนูที่ระเบิดกลางทาง และเหินออกข้างๆ เหม็นขึ้นฟ้าทางเป่าหมายมากๆ สิ่งที่ได้รับจากผู้ชมก็คือเสียงหัวเราะตลกขบขันและเสียงโห่สาหยอกล้อแซวกันเป็นที่ครื้นเครง

เมื่อจบการแข่งขันจะมีการมอบรางวัล และค่าสายเพื่อเป็นค่าตอบแทนที่มาเข้าร่วมการแข่งขัน

ภูมิปัญญา การจัดทำลูกหนูในเขตตำบลคลองห้า

ปัจจุบันในเขตตำบลคลองห้า จะมีภูมิปัญญาที่จัดทำลูกหนูเพื่อออกไปแข่งขันตามสนามต่างๆ อยู่หลายทีม ได้แก่

1. ทีมวัดหัตถสารเกษตร โดยนายฉันทม ปีกขาว

2. ทีมศิษย์อาจารย์ลำดวน โดยนายธวัชชัย บางขวด

3. ทีมศิษย์ช่างแป๊ะ โดยนายชาติชาย เชื้อชาติ

4. ทีมทายาทบ้านเจดีย์ทอง โดยนายพันธุ์ลิน เชื้อชาติ

5. ทีมวัดพุทธชินวงศ์วนาราม โดยนายธงชัย นนทนาคร

6. ทีมวัดกลางคลองสาม โดยนายทองใบ ห่วงรัก

7. ทีมวัดแสงสามัคคีธรรม โดยนายธีระศักดิ์ นนทนาคร

8. ทีมศิษย์ครูสำราญวัดเพิ่มทวน โดยนายพิษณุ สาคร

ภูมิปัญญาการเล่นลูกหนู จะอยู่ในกลุ่มคนที่มีใจรักและพร้อมที่จะสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้คงอยู่สืบต่อไป จะเห็นได้จากคนที่มาส่วนใหญ่จะเป็นเด็ก และเยาวชน ซึ่งปัจจุบันทีมเหล่านี้ยังจัดทำลูกหนูและออกแข่งขันสนามต่างๆ อันได้แก่ สนามวัดหัตถสารเกษตร สนามองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี สนามวัดเขียนเขต สนามวัดเวฬุวัน และตามงานศพพระเถระชั้นผู้ใหญ่หรือเจ้าอาวาสวัดต่างๆ และยังพร้อมที่จะสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้ลูกหลานต่อไป